HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

בודק הימנו ולהלן עשרים אמה מצא אחד בסוף עשרים אמה בודק הימנו ולהלן עשרים אמה שרגלים לדבר שאילו תחילה מצאו נוטלו ואת תפוסתו: **גמ'** אמר רב יהודה מצא א פרט למצוי מת ב פרט להרוג מושכב ג פרט ליושב כדרכו ד פרט לשראשו מונח בין ירכותיו תני עולא בר חנינא א) ה מת שחסר אין לו תפוסה ולא שכונת קברות וכל הני מ"ט לא אמרינן ו דילמא עובד כוכבים הוא: ז מצא שנים ראשו של זה בצד מרגלותיו של זה וראשו של זה בצד מרגלותיו של זה אין להן תפוסה ולא שכונת קברות ח מצא שלשה האחד ידוע ושנים תחילה או ב) שנים תחילה ושנים ידועים ג) אין להם תפוסה ואין להם שכונת קברות מעשה ברבי ישבב שבדק ומצא שנים ידועין ואחד תחילה וביקש לעשותן שכונת קברות אמר לו ר"ע כל שיגעת לריק יגעת לא אמרו שכונת קברות אלא לג' [א] ידועין או לשלשה תחילה: נוטלן ואת תפוסתן: ד) היכי דמי תפוסה אמר רב יהודה אמר קרא ¹ונשאתני ממצרים ה) טול עמי וכמה שיעור תפוסה ט פירש רבי אלעזר [ב] ו) (ברבי צדוק) נוטל עפר תיחוח וחופר בבתולה ג' אצבעות מיתיבי וכמה שיעור תפוסה פירש רבי אלעזר ברבי צדוק [ג] נוטל את הקיסמין ואת הקססות וזורק את הוודאין ומניח את הספיקות והשאר מצטרף [ד] לרוב בנינו של מת ולרובע עצמות למלא תרווד רקב הוא דאמר כי האי תנא דתניא וכמה שיעור תפוסה א"ר יוחנן משום בן עזאי נוטל עפר תיחוח וחופר בבתולה שלש אצבעות: בודק הימנו: אמר

וצריך שיהא בודק ממנו ולהלן עשרים אמה. שהיא כמנין שני מערות והחצר שביניהם. והתם) א] מתרגם לה רב ששת בריה דרב אידי אליבא דר"ש דאמר פותח בה שתי מערות של ב] שש על שמונה לחדא מנייהו בנפלי ואידך מוקים לה כרבנן דאמרי שאין אורך המערה אלא ד' אמות על ו' אמות ותמני סרי הוא דהויין וקא מוקים לה דחדא מנייהו באלכסונא והויין להו עשרים והתם פרישית לכולה ג] מילתא דמתניתין דהכא: **חזר ומצא אחד** ה) **בתוך עשרים בודק ממנו ולהלן עשרים אמה.** משום דאיכא למימר שכונת קברות היא זו: **שרגלים לדבר.** שהיא שכונת קברות מדאשכח ג' בתוך כ' אמה שיש בין זה לזה מד' אמות ועד ח' ועכשיו מצא אחד ד] בתוך כ' ולא אמרינן אתרמויי איתרמי דלא נקבר שם אלא ה] אחד שאילו זה יחידי אם מצאו מתחילה היה רשאי לפנותו למקום אחר ונוטלו ואת תפוסתו אבל עכשיו שמצא ג' בתוך כ' ואחד בסוף עשרים יש לומר שהיא שכונת קברות: **גמ' אמר רב יהודה מצא פרט למצוי.** דהא דתנן מצא ג' מתים מושכבין כדרכן דקנו מקומן ויש להן שכונת קברות פרט למצוי שאם היה יודע ו] קודם לכן שאחד מהן נקבר לשם אין זו שכונת קברות ונוטלן ואת תפוסתן ומותר לו לפנותן למקום אחר שלא קנו ז] מקומן: **מת פרט להרוג.** שאם מצא א' מגוייד או שלשתן מגויידין אמרינן דהכי איתרמי שנהרגו לשם ונקברו ח] שם שלא בבית הקברות ולא מחזקינן ליה ט] כשכונת קברות אלא נוטלן ואת תפוסתן: **מושכב פרט ליושב.** שאם מצאן יושבין הואיל ואין מושכבין כשאר מתים נוטלן ואת תפוסתן: **כדרכו פרט לראשו מונח לו בין ירכותיו.** שאם מצא אחד מהם ראשו מונח לו בין ירכותיו אמרינן דהכי איתרמי שנזרק לשם: **מת שחסר אין לו תפוסה.** י] שנוטלו בלא תפוסתו: **ולא שכונת קברות.** שאם חסר א' כ] מאותן ג' אין להם שכונת קברות ל] דלא קנו מקומן: **וכל הני מאי טעמא לא.** הוי שכונת קברות בשלמא א' מצוי מ] דהכי הוא דגמירי דבעי' שלשה ידועין או שלשה שמצאן תחילה כדאמרינן לקמן אלא כי מצאן אחד הרוג או יושב או ראשו מונחת לו בין ירכותיו או חסר נ] הואיל ושלשתן מצאם תחילה שיש להן שכונת קברות מ"ט (א): **דילמא עובד כוכבים הוא.** ס] ואיקבר להכא ועובד כוכבים אינו עולה מן המנין ולא פש להו ע] להכא אלא תרי ותנן מצא שנים נוטלן ואת תפוסתן משום הכי לא קנו מקומן: **ראשו של זה בצד מרגלותיו של זה אין להם תפוסה.** דעובדי כוכבים הם שנקברים פ] בכך וכן אם הן ג' וב' מהן נקברים כענין הזה אין להם שכונת קברות: **א'.** מהללו ג' מתים ידוע כבר וב' מהן צ] שמצאו עכשיו תחילה או אחד מהן עכשיו תחילה הוא מצוי: **וביקש לעשותן שכונת קברות.** דקנו מקומן: **אלא לג' ידועין או לג' שמצאן תחילה.** שלא היו ידועין קודם לכן דהכי הוא דגמירי אבל באידך גיסא לא: **ממצרים.** מעפר מצרים טול עמי: **נוטל עפר תיחוח.** שנעשה מחמת הדם שיצא ממנו ומחמת מוהל שיצא מן המת: **וחופר בבתולת קרקע ג' אצבעות.** דאמרינן כשיעור ג' אצבעות נבלע בקרקע: **נוטל את הקיסמין.** ק] של נסרים שנעשו מן הארון כשהרקיבו. ואמרי לה קיסמין של עצי בשמים כדכתיב באסא בדברי הימים (ב' יז) וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים: **ואת הקססות.** קוזזות של אדמה שנדבקו מן הדם ומן המוהל שקורין בלישטי"ש בלע"ז: **וזורק את הוודאין.** דבר שהוא ודאי לו שאינו מן המת שלא יחוש להן משום טומאה: **ומניח את הספיקות.** שיהא מפנן למקום ר] אחד דחוששין להן משום טומאה: **והשאר.** דברים שהן מן המת וקיסמין מצטרפין לרוב בניינו של מת ש] דהאהל: **ולרובע עצמות למלא תרווד רקב.** ודקא אמר לעיל בפרק כ"ג ונזיר (דף נא.) נקבר בארון של עץ אין לו רקב הני מילי בעייה אבל (לא) לאיצטרופי לאחריני שנקברו ערומים בארון של שיש ת] מצטרף:

בודק הימנו ולהלן כ' אמה. בפרק המוכר פירות (ב"ב דף קב.) פריך עשרים ותרתין הויין לשתי מערות ששה עשר וחצר הקבר אמרינן התם לר"ש ורבנן שש אמה ומשני בנפלים שרגילות הוא כשאחת מן המערות גדולות¹ השניה של נפלים ולכך בשנית סגי בארבע על שש ואיכא דמוקי התם למתני' (דהתם ומתני') דהכא כרבנן דאמרי תוכה של מערה ארבע על שש ופריך תמני סרי הויין ומשני שבדק² מערה ראשונה באלכסון ולחפש ולבדוק היטב ומה שהוא מתעקם עולה לשתי אמות: **מצא** א' בסוף כ' בודק הימנו ולהלן עשרים שרגלים לדבר שאילמלי בתחילה מצאו נוטלו ואת תפוסתו. אבל עתה שמצא כבר ג' מתים אף כשמצא אחד יש לחוש לשכונת הקברות וצריך לבדוק עד³ עשרים: **מצא** פרט למצוי. פי' ר"י שאם היה ידוע⁴ לא יהא נוטלו כדאמרינן בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מז:) [קבר הנמצא מותר לפנותו] קבר הידוע אסור לפנותו והא דאמרינן התם פינהו מקומו טהור והכא משמע דיש לו תפוסה אמר ר"י דהתם לא בתפוסה איירי דתפוסה היינו לצד הקרקע בעומק אבל התם בטומאה דרבנן איירי דמדרבנן מטמינן ט) לתוך כל הקבר לד' רוחות אבל רשב"ס פירש פרט למצוי דהיינו א' ידוע ושנים בתחילה דבסמוך וקשיא לשיטתו דא"כ בחנם נקט המוצא דהוא הדין לשלשתן ידועין דיש לו שכונת קברות: **פרט** להרוג. כדאמרינן בסמוך דמת שחסר אין לו תפוסה ואין לו שכונת קברות: מת שחסר אין לו שכונת קברות. קשה להבין למה ושמא הלכה למשה מסיני הוא: **עובד** כוכבים הוא. דישראל אין קוברין אותו בענין זה: **אחד** ידוע ושנים הוא מוצא עתה בתחילה אין לו שכונת קברות. רשב"ס פי' הלכה למשה מסיני הוא ור"י פי' טעם בדבר דאין לנו [לומר] שכונת קברות ובית הקברות היה הואיל ונקברו שם ג' מתים כיון דא' נודע תחילה אי איתא דאין דעתו היה לפנותם י) ולישאם שם [לקברו] כי היכי דידוע לנו האחד יהיו ידועים לנו אותם שעמו ולא⁵ אמרו שכונת קברות אלא או [לשלשה] ידועים או לשלשה תחילה: **כמה** שיעור תפוסה פי' ר' אלעזר. הוא ר"א בן פדת שהוא אמורא: נוטל עפר תיחוח וחופר בקרקע בתולה שלש אצבעות. בירושלמי מפרש שמוהל המת יורד בקרקע עד ג' אצבעות: **מיתיבי** כמה שיעור תפוסה פירש ר' אלעזר ברבי צדוק נוטל את הקיסמין. פי' מן הארון של שיש שנכתת: ואת הקססות. י"א כמו י) קוזזות אדמה: וזורק את הוודאים פירוש מה שודאי לן שאינו מן המת: ומניח את הספיקות. מה שהוא מסופק אם היו מן המת אם לאו מניח במקום המוצנע [ה] שלא יטמאו עושי טהרות והשאר שהוא ברור לו שהוא מן המת מצטרפין לרוב בנין או לרוב מנין ולרובע רובע הקב לטמא באהל ולמלא תרווד רקב ל) כמו יין קוסס (ב"ב דף נז:) מיני קיהוי ובשמים שמשימין בארון וקשה דא"כ אין לו רקב דנעשה גלגלין מידי דהוה אנקבר בארון עץ דאף שערו העומד ליגזז איבעיא לן פ' כ"ג (לעיל דף נא.) אי נעשה גלגלין עוד מפרש קססות היינו לשון דבר בלוי כמו מ) ופריו יקוסס (יחזקאל יז) אלמא תפוסה לר"א ברבי צדוק אינו זקוק ליטול עפר דאין לו לחפור בקרקע בתולה כי נ) אסורה ודאי המת וספיקו: **הוא** דאמר כי האי תנא דתניא כמה שיעור תפוסה פי' ר' יוחנן. לאו היינו ר' יוחנן האמורא אלא רבי יוחנן בן נורי ס):

הגהות התוס'

1. נדל"ל גדולה. 2. צ"ל כגון שבדק. 3. בס"י עוד. 4. צ"ל ידוע שלשם קבורה נקבר שם. 5. צ"ל ולכן לא אמרו.

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פ"ט מהל' טומאת מת הל"ו:
לח ב ג ד מיי' שם הלכה ג:
לט ה מיי' שם הל"ה:
מ ו ז מיי' שם הל"ג:
מא ח מיי' שם הל"ו ועי"ש בכ"מ:
מב ט מיי' שם הל"א:

תורה אור השלם

1. וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִדְבָרֶךָ: בראשית מז ל

לעזי רש"י

בלישטי"ש. רגבי אדמה.

מוסף רש"י

מת שחסר. אבר כל שהוא, **אין לו תפוסה.** אין צריך ליטול תפוסתו עמו, **ולא שכונת קברות.** כי ההיא דתנן מצא שלשה הרי זו שכונת קברות וקנה מקומו, ואילו היכא דחסר אבר אחד מהן אינו שכונת קברות ולא קנה מקומו (לעיל נא:).

פי' הרא"ש (המשך)

[מיניה] וביה מדקתני עד ח' אלמא אורך המערה ח' א"כ כ"ב הויין. וי"ל דשמא ס"ל שהחצר אינה רחבה כ"א ד' על ד': ובודק הימנו ולהלן כ' אמה. מן הדרום לצפון וכן מהמזרח למערב דמספקא לן איזהו רוחב המערה ומרוחב המערה ואילך צריך לבדוק כ' אמה. וכן צריך לבדוק מצד א' כ' אמה מן הצפון לדרום ומן המערב למזרח דמספקא לן לאיזה צד היו החצר והמערה הב'. וי"מ שאין צריך לבדוק אלא מצד א' שהיו רגילים להכניס ראש המת תחילה לכוך ורגליו לצד חלל המערה הלכך אין צריך לבדוק אלא לצד רגלי המתים: מצא א' בסוף כ' בודק ממנו ולהלן כ' אמה שרגלים לדבר שזו השדה עשויה לקברים והיו בה ג' מערות אחרות ומשום רגלים לדבר תנא כל הני משניות הכא וכולן שנויות במקומן ואגב גררא תננהו הכא: אמר רב יהודה המוצא פרט למצוי. פרשב"ם פרט לידוע שאם א' מהם ידוע וב' תחלה אין להם שכונה: מת פרט להרוג שאין לו תפוסה ולא שכונה משום דכחסר דמי והכי גמירי: מושכב פרט ליושב [כדרכו] פרט לשראשו מונח בין ירכותיו. דדלמא עובדי כוכבים נינהו כיון שלא נקברו כדין: ראשו של זה בצד מרגלותיו של זה. אין דרך ישראל לקבור כך מתיהם. א' ידוע וב' תחילה פי' שהיה ידוע הקבר אבל אין ידוע אם נקבר שם לשם קבר או לפי שעה והיה דעתם לפנותו: ושנים תחילה שלא ידעו שהיו קבורים שם אלא עתה מתחלה מצאום או א' תחילה וב' ידועים יש להם תפוסה. אם בא ליטלם משם: ואין להם שכונה. ויכול לפנותם משם כיון שלא היו שלשתן מענין א' אין תולין שנקברו שם לשם קבר שהרי נמצאו ב' שאינם ידועים וכן ב' ידועים וא' תחלה אבל כששלשתן ידועים או תחילה אז אנו תולין שלשם קבורה הונחו שם: היכי דמי תפוסה.

מסורת הש"ס

א) [לעיל נה: ע"ש], ב) גי' א"מ אחד, ג) גי' א"מ יש, ד) [גי' הערוך מנין לתפוסה], ה) [צ"ל ממצרים טול עמי כך גירסת הערוך בע' תבס וגי' הילקוט מקרקע מצרים טול עמי וז"ל הרב ברטנורה דכתיב ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם שאין צריך לומר ממצרים אלא הכי קאמר מעפר של מצרים טול עמי וכתב התוספות יום טוב לא נמצא בכתוב שנקבר בתחילה במצרים והרמב"ם כתב דאמכתפא הוא], ו) [טעות הדפוס ועי' תוס' ד"ה כמה], ז) [ב"ב קא: קב:], ח) צ"ל בסוף, ט) ג' א"מ לחוץ, י) ולישאר שם בקברם. כצ"ל, כ) [ב"ק סא.], ל) גירסת א"מ וי"מ קססות, מ) צ"ל ואת פריה, נ) גירסת א"מ אם ודאי, ס) [ועי' תוס' כתובות ת. ד"ה רב וכו'].

נוסחת הריב"ן

א] מפרש: ב] של ח' על שמונה ולחדא מינייהו כו' מוקים לה אליבא דרבנן כו' אלא ו' אמות כו': ג] לכולה מתני': ד] בסוף כ': ה] אלא זה: ו] יודע זה קודם: ז] קנו את: ח] ונקברו במקומן: ט] בשכונת: י] ונוטלו: כ] אחד מהן אין: ל] ולא קנו: מ] הכי הוא: נ] (הואיל כו' קברות) ליתא בכי"ק: ס] דאתרמי ואיקבר כו': ע] ולא פש להו אלא: פ] כך וכן אם הוי: צ] שמצאו: ק] הקיסמין שנשרו מן הארון כשהרקיב: ר] אחר: ש] דאהל ורובע כו': ת] מצטרפין:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וכל הני וכו' קברות מ"ט לא דילמא כצ"ל והד"א:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ידועין או לשלשה) תא"מ ונ"ב בתוספתא (פט"ז דאהלות) ל"ג לה וע"ש שאמרו בא' ודאי ב' תחלה אין להם שכונת קברות וז"ש המוצא (וע' א"ר אהלות פט"ז): [ב] שם (בר' צדוק) תא"מ: [ג] שם נוטל כו'. נ"ב גירסת התוספתא (פ"ב דאהלות) בורר את הצרורות ואת הקסמין ונוטל את הודאי ומניח את הספק וזהו עפר קברות מלא תרווד ועוד: [ד] שם והשאר מצטרף למלא תרווד ועוד עפר קברות כצ"ל (וע' א"ר אהלות פ"ג): [ה] תום' ד"ה מיתיבי כו' מניח במקום המוצנע. נ"ב אבל בתוספתא מפרש שספק מצטרף עם השאר דהיינו הרקב למלא תרווד ועוד עפר קברות ועפט"ז דאהלות:

פי' הרא"ש

להקדש וצריכה הערב שמש. וליתא להך פירושא דכל טבילה דרבנן לא בעיא הערב שמש ואחר הבאת קרבנותי' אוכלת בתרום': המוצא מת בתחי' שלא היה יודע שהיה שם קבר: מושכב כדרכו. בגמ' מפ' למעוטי מאי: נוטלו ואת תפוסתו. מותר לפנותו משם ולקוברו במקום אחר ונוטל מן העפר של הקבר עמו כשיעור המפורש בגמ' והוא נקרא תפוסה. וכן אם מצא ב': מצא ג' אם יש בין זה לזה מד' אמות ועד ח' פי' מקבר ראשון עד ג' אין פחות מד"א ולא יותר מח': ה"ז שכונת קברות. וניכר שלשם קבורה נתנום שמה ואסור לפנותם משם ואפי' א' אם היה יודע שלשם קבורה נתנו שם היה אסור לפנותו אלא שבא' או ב' אנו תולין שלא נקברו שם אלא לפי שעה והיה דעתם לפנותם או נקברו בשדה בלא רשות הבעלים ולא קנו מקומם אבל כשהם ג' מוכח שזה המקום מיוחד לקבר כי אורך המערה הוא ח' ורחב המערה ד' אמות: כמלא מטה וקובריה לא גרסי' הכא דבפ' המוכר תנן גבי חצר ד' על ז' כמלא מטה וקובריה אבל לענין שיעור מערה לא שייך למתני' שיעור זה: ובודק ממנו ולהלן כ' אמות דהיינו שיעור אורך ב' מערות והחצר ובפ' המוכר פריך אי לימא כר"ש א) דאמרי אורך המערה ו' והחצר ו' י"ח הויין ומוקי לה כרבנן וכגון דבדק באלכסון וא"נ כר"ש ובנפלים. ותימה אמאי לא פריך פי' היכי חזי' שצריך ליטול עמו: ממצרים טול עמי מעפר הארץ מיתורא דמצרים קדריש: וחופר בבתולה ג' אצבעות. מפ' בירושלמי שמוהל המת נכנס בקרקע ג' אצבעות: א"ר אלעזר נוטל עפר תיחוח ה"ג ול"ג ר"א בר צדוק אלא ר' אלעזר אמורא הוא דפריש ליה [וקא מקשה ליה] מר"א בר צדוק וקאמר הוא דאמר כי האי תנא: הקיסמין. קוצץ עצים של הארון. ואת הקססות כמו קוזזות אדמה: וי"מ שהיו נותנים בארון מיני ב) קיסוסות כמו מקבל עליו עשר קוססות למאה דפ' המוכר פירות. אלו נוטלן וגונזן. שלא יטמאו הנוגעים בהם קסמים משום גולל ודופק וקוססות שנבלע בהם מוהל

א) נראה דצ"ל דאמר דאורך המערה ח' והחצר ו' עשרין ותרתין הויין ואי רבנן דאמרי כו'. ב) צ"ל מיני קיהוי ובשמים קססות כמו כו'.